

УДК 338.47

Пісний Б.М.

**Акредитація органів з оцінки відповідності як
вдосконалення інституціонального забезпечення захисту
споживчих інтересів на міжнародному ринку товарів та
послуг**

У статті йдеться про сенс процесу акредитації у міжнародному співробітництві як про систему встановлення прозорих, зрозумілих критеріїв визначення якості товарів та послуг, стандартів, що викликають довіру на рівні інституції. Проаналізовано низку документів, що забезпечують регуляцію міжнародної взаємодії у виробленні єдиних підходів в атестації компетентності, неупередженості й чесності органів з оцінки відповідності.

Ключові слова: акредитація, органи з оцінки відповідності, захист прав споживачів, міжнародна інституційна взаємодія.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Суспільні потреби у захисті інтересів споживачів вимагають все більших гарантій достовірності результатів оцінки відповідності. Глобалізація світових ринків сьогодні надає визначальне місце акредитації в напрямку забезпечення взаємного визнання результатів оцінки відповідності. А це, у свою чергу, обумовлює необхідність доповнення технічних вимог до компетентності вимоги щодо впровадження сучасних систем менеджменту в органах оцінки відповідності (ООВ) та органах акредитації.

Акредитація – це незалежна та авторитетна атестація компетентності, неупередженості й чесності органів з оцінки відповідності (ООВ) та органів, що ведуть відповідну діяльність, і, таким чином, є цінністю та довірою до відповідних атестацій провідності (калібрувальні сертифікати, звіти з випробувань, інспекційні звіти, сертифікація систем управління, продукції та персоналу, інші атестації).

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Наукове опрацювання проблеми сертифікації у загальних питаннях здійснювалося Коршуновим Д.А. [8,9], Полікарповим І.С. [10], Ряполовим А.Ф. [11], Саранчею Г.А. [12], Шаповалом М.І. [13] та іншими, проте проблема акредитації органів з оцінки відповідності досліджена недостатньо.

Мета написання статті — вивчити процес акредитації органів з оцінки

відповідності у руслі вдосконалення інституціонального забезпечення захисту споживчих інтересів на міжнародному ринку товарів та послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В останні роки процеси, пов'язані з акредитацією, суттєво активізувались, оскільки вона чітко підтвердила свою важливу роль та досягла суттєвих результатів щодо усунення технічних бар'єрів в торгівлі та сприяттні захисту споживчих інтересів людини. Впевненість, яку надає акредитація, було визнано та рівноцінно оцінено в процесі захисту загальних суспільних інтересів. Передбачається, що саме акредитація матиме зростаючий вплив на економічні та соціальні процеси, тому, як в Європі так і в усьому світі акредитація використовується на благо регульованих та добровільних секторів захисту інтересів споживачів на ринку товарів і послуг. Еволюційні аспекти акредитації відображені на рис. 1.

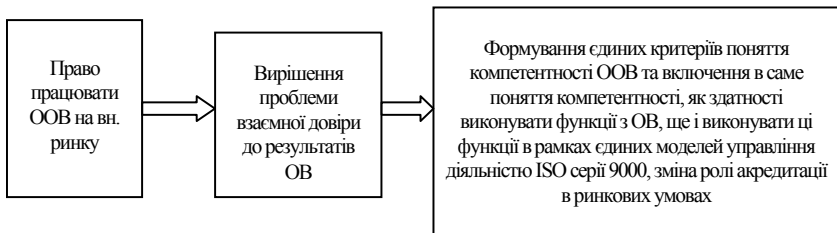

Рис. 1. Етапи розвитку процесів акредитації

Основою для формування взаємного визнання результатів оцінки відповідності (ОВ) служать єдині стандарти в області ОВ; єдині процедури оцінювання та єдині вимоги до компетентності ООБ. Безумовно, що на даний процес впливають особливості кожної з країн світової спільноти, рівень забезпечення єдиним міжгалузевим стандартом (ISO), наявність загальних правил міжнародної торгівлі (WTO), а також досконалість світової єдиної системи вимірювання (OIML). Загальна схема формування взаємного визнання результатів оцінки відповідності представлена на рис. 2.

У сучасному тлумаченні, вимірювання — це процес метрологічного забезпечення, суть якого визначає методика і засоби досягнення необхідної ступені точності. Єдність і точність вимірювань у нашій країні забезпечується системою стандартів державної системи вимірювань.

До міжнаціональних установ, що співпрацюють в сфері акредитації належать:

На регіональному рівні (зазначимо тільки основні): ЄА "Європейська кооперація з Акредитації"; APLAC "Азійська Тихоокеанська Коопераційна Лабораторія з Акредитації"; PAC "Тихоокеанська Кооперація з Акредитації"; IAAC "Міжамериканська Кооперація з Акредитації"; SADCA

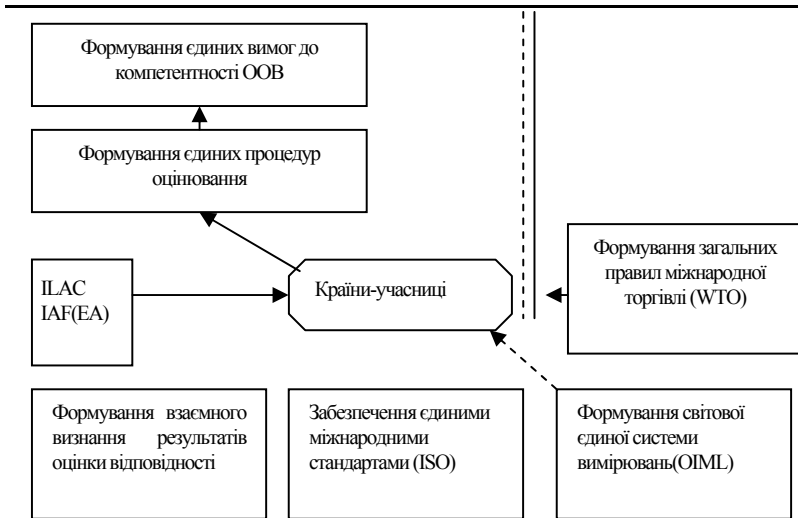

Рис. 2. Формування взаємного визнання результатів оцінки відповідності

"Південноафриканська Акредитація з Розвитку Суспільства".

На світовому рівні: ILAC "Міжнародна Коопераційна Лабораторія з Акредитації"; IAF "Міжнародний Акредитаційний Форум".

Забезпечення правильного застосування відповідних правил органами з акредитації та належного їх застосування органами з оцінки відповідності здійснюється шляхом "рівноправного оцінювання", яке проводиться вищезазначеними міжнаціональними коопераціями, що, у свою чергу, призводить до встановлення Багатосторонніх Домовленостей або Угод з Визнання (MLA or MRA).

Багатосторонні Домовленості на всесвітньому рівні (ILAC and IAF) істотно базуються на домовленостях, досягнутих регіональними організаціями, а належне застосування регіональних домовленостей (наприклад EA MLA) є обов'язковим для ефективності та довіри до всесвітньої системи акредитації.

Системи рівноправного оцінювання є основою створення та забезпечення виконання багатосторонніх домовленостей MLAs/MRAs. Якщо оцінювання правильно організоване та скероване, базується на надійних та прозорих критеріях та процедурах, воно гарантує, що органи з акредитації, які підписали Домовленості, оперують еквівалентними системами з акредитації з точки зору адекватності та ефективності, і таким чином підтверджують, що атестати відповідності, які були видані відповідною акредитацією, рівноправно надійні та можуть мати довіру як з боку безпосередніх, так і опосередкованих користувачів ("ринок" у найширшому розумінні).

Суттєву роль у процесі захисту інтересів споживачів в Євросоюзі відіграє Європейська кооперація з акредитації (ЄА). Вона є Асоціацією національних Європейських органів з акредитації, які забезпечують акредитацію всієї діяльності з оцінки відповідності, як у добровільній, так і в регульованій сферах. Вона була сформована у 1997 році внаслідок поступового злиття існуючих з 1976 року Європейських кооперацій з акредитації та у 2000 році була заснована як юридична установа.

Необхідно зазначити, що на сьогодні сформовано Новий пакет Європейського законодавства з регламентацією процесів акредитації. Цей пакет складається з двох основних додаткових документів, які були погоджені Європейським Парламентом 21 лютого 2008 року у першому читанні, формально затверджені Радою ЄС 23 липня 2008 року та опубліковані в Офіційному Віснику Європейського Союзу 13 серпня 2008 року, а саме:

Регламент (ЄС 765/2008), який встановлює вимоги до акредитації та ринкового нагляду;

Рішення (768/2008/ЄС) про загальну структуру маркетингування продукції.

До цього пакету також входить третій документ (Регламент ЄС 764/2008), який встановлює процедури застосування національних технічних правил до продукції, яка пропонується на ринок інших Країн Членів без умов гармонізації на рівні Спільноти.

Ця серія законодавчих актів, а, особливо, Регламент 765/2008 є хорошим прикладом того, як розроблені технічні механізми, що, в основному, базуються на добровільному виборі "приватних" операторів і можуть бути оцінені та використані в рамках регуляторних політик даного соціального та економічного контексту (мається на увазі Європа).

Регламент 765/2008 визнає акредитацію як основний етап контролю адекватності послуг з оцінки відповідності в добровільній та обов'язковій сферах, що його спрямовано на формальне регулювання діяльності з акредитації на рівні Спільноти, в той же час посилюючи ретельність, ефективність, прозорість та одноманітність, таким чином є центральною опорою для успішного розвитку та консолідації Європейської "Інфраструктури Якості", що в подальшому може бути використана як модель для подібних регіональних ситуацій.

Європейський Регламент – це, фактично, закон, який безпосередньо застосовується Країнами Членами та національними органами з акредитації до акредитації всієї діяльності з оцінки відповідності в добровільній та регульованих галузях (без принципівих винятків).

Згода з усіма вимогами Регламенту буде визначена через рівноправне оцінювання ЄА та підтверджена підписаним статусом домовленості ЕА. Двосторонні Домовленості (BLA), які надають еквівалентність акредитації та забезпечують їй таке ж визнання, як і ЕА MLA, будуть

встановлюватись Європейською кооперацією з акредитації (ЄА) тільки у разі повного виконання органом з акредитації положень Регламенту. У разі потреби, існуючі двосторонні домовленості будуть переглянуті. Можна передбачити, що "треті країни", які прагнуть до зміцнення своїх стосунків з ЄС, будуть розробляти свої системи акредитації відповідно до Європейських правил і це буде формувати ефективне підґрунтя, на якому реально можна збудувати та оптимально використовувати взаємодовіру заради відповідних економік та суспільства.

В цілому, підсилена роль акредитації, її використання для оцінювання органів з оцінки відповідності, що діють в обов'язковій сфері, де на карту поставлено захист фундаментальних прав людини, є одночасно і великою можливістю, і значним випробуванням для Європейської системи акредитації (ЄА та її членів).

З цієї метою акредитація має встановити та всіляко підтвердити, що органи з оцінки відповідності мають спеціальні знання та можливості експертиз, потрібні для функціонування у різних технічних сферах, ці ноу-хау належним чином та послідовно застосовуються у їхній діяльності, щоб підтвердити справжні результати.

Таким чином, акредитація має бути загалом "зорієнтована на результат" та зокрема "зорієнтована на галузевий результат", де мова йдеться про оцінювання компетентності Нотифікованих органів і таке інше.

З цієї метою, акредитація та акредитовані послуги з оцінки відповідності, повинні зробити крок від "процедурної культури до результативної культури", це і буде основною заповіддю, що буде надихати на найкращі досягнення у самій ролі акредитації, і, тим самим, у новій ролі ЄА.

Співробітництво з органами з оцінки відповідності, Національними Регулятивними органами та іншими зацікавленими сторонами є важливим для ефективного досягнення цієї мети. Незважаючи на те, що багато органів з акредитації в ЄА вже співпрацюють з Національними владними установами в оцінюванні Нотифікованих Органів, потрібна подальша робота в консолідації необхідної впевненості в можливостях системи акредитації надавати очікуваних результатів.

Для того, щоб акредитація могла належним чином здійснювати свою стратегічну функцію головного промоутера та основного захисника довіри до послуг з оцінки відповідності в Європі та у світі, потрібно постійно вдосконалюватись.

Принципи та практика акредитації повинні постійно розвиватись, щоб задовольняти еволюціонуючі потреби економіки та суспільства, а їхнє ефективне та одноманітне прийняття повинні постійно та ретельно забезпечуватись, особливо у галузях, де довіра до акредитованих послуг з оцінки відповідності піддається серйозному сумніву.

Сильна та надійна інфраструктура оцінки відповідності, яка надає ввіччі атестати відповідності в обов'язковому регулюванні та добровільних

стандартах, потрібна як для захисту загальних інтересів громадськості, так і для підтримки економічного прогресу.

Акредитація підтвердила себе як ефективний інструмент забезпечення належного функціонування та технічної регламентації. Європа зробила значний політичний крок на шляху підтримання ролі акредитації і, таким чином, на шляху прогресу своєї економіки та покращення якості життя своїх громадян, тому будемо сподіватися, що такі важливі політичні досягнення отримують вчасне та ефективне застосування завдяки стратегічній віддачі та дієвому залученню всіх причетних, а також буде мати послідовників в інших контекстах.

Висновки та перспективи подальших досліджень Обґрунтовано необхідність і важливість акредитації та стандартизації органів з оцінки відповідності як дієвих механізмів захисту споживчих інтересів. Основою для формування взаємного визнання результатів оцінки відповідності (ОВ) служать єдині стандарти в області ОВ; єдині процедури оцінювання та єдині вимоги до компетентності ООВ, що враховує особливості кожної з країн світової спільноти, рівень забезпечення єдиним міжгалузевим стандартом (ISO), наявність загальних правил міжнародної торгівлі (WTO), а також досконалість світової єдиної системи вимірювання (OIML).

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про акредитацію органів з підтвердження відповідності" в ред. від 17.05.2001р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Закон України "Про підтвердження відповідності" від 17.05.2001р. // Відомості Верховної Ради України. – Офіційне видання. – 2001.- №32. – С.169.
3. Закон України "Про акредитацію органів з підтвердження відповідності" в ред. від 17.05.2001р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Закон України „Про захист прав споживачів” №3161-IV від 01.12.2005. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Державна система стандартизації. - К.: Держстандарт України, 1994. – 335с.
6. Мазаракі, А.А. Захист прав споживачів: соціально-правовий аспект / А.А. Мазаракі, О.М. Язвінська, Л.В. Ніколаєва та ін. - К.: КНТЕУ, 2002.-311 с.
7. Кузьміна С. А. Правове регулювання споживчого ринку України / С.А. Кузьміна // Економіка та держава. – 2007. – №1. – С.13-15.
8. Коршунов Д. А. Проблеми і завдання української стандартизації / Д.Коршунов // Економіка України. - 1995. - №10. - С.51-57.
9. Коршунов Д. Стандартизація і якість продукції / Д. Коршунов // Економіка України. - 1996. - №5. - С.84-86.

10. Полікарпов І. С. Сертифікація товарів і послуг: монографія / І. С. Полікарпов, Н.І Доманцевич, Б.П. Яцишин.- К.;НМЦ “Укрпосвіта”, 2000. - 354 с.

11. Ряполов А.Ф. Сертификация. Методология и практика : монографія / А.Ф. Ряполов - М.: Изд.-во стандартов. 1997. - 232 с.

12. Саранча Г.А. Метрологія і стандартизація : монографія / Г.А. Саранча. - К.: Либідь, 1997. - 192 с.

13. Шаповал М.І. Основи стандартизації, управління якістю та сертифікації: Підручник.-К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2001.-174 с.

Писный Б.М.

Аккредитация органов по оценке соответствия как совершенствование институционального обеспечения защиты потребительских интересов на международном рынке товаров и услуг

В статье раскрыт смысл процесса аккредитации в международном сотрудничестве как системы установления прозрачных, понятных критериев определения качества товаров и услуг, стандартов, вызывающих доверие на уровне институций. Проанализирован ряд документов, обеспечивающих регуляцию международного взаимодействия в выработке единых подходов в аттестации компетентности, непредвзятости и честности органов по оценке соответствия.

Ключевые слова: аккредитация, органы по оценке соответствия, защита прав потребителей, международное институциональное взаимодействие.

Pisnyu B.M.

Accreditation of conformity assessment bodies as improving the institutional protection of consumer interests in the international market of goods and services

The article discloses the meaning of accreditation process in the international cooperation to establish a system of transparent, clear criteria for determining the quality of goods and services, standards, credible level institutions. Analyze a number of instruments for the regulation of international cooperation in the development of common approaches to attestation of competence, impartiality and integrity of conformity assessment bodies.

Keywords: accreditation, conformity assessment bodies, consumer protection, international institutional interaction.